कोरोना संकंट आणि जागतिक राजकारणाचे वदलते स्वरुप

प्रा. डॉ. विजय जालिंदर देठे,
सहा .प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर

प्रस्तावना: १९३९ ते ९९४५ दरम्यान पहिले महायुध्द झाले. हे महायुध्द दोन भिन्न विचारसरणीमध्ये झाले. यानंतर ९९४५ ते ९९९० दरम्यान शितयुध्द झाले हे ही शितयुध्द दोन भिन्न विचारसरणीमध्ये पाहावयास मिळते. दुसऱ्या महायुध्दामध्ये हिटलरच्या विचारणीचा पराभव झाला तर शितयुध्दामध्ये लोकशाहीच्या नावाखाली अमेरिकेने भांडवळलशाही लोकशाहीचा प्रचार व प्रसार केला तर याच्या उलट सोव्हियत रशियाने साम्यवादाचा प्रचार व प्रसार केला. या दोन विचारसरणीमध्ये जग विभागले गेले. परंतु अशाही वातावरणात भारतासारख्या नवोदित राष्ट्राने अलिप्तवादाचा पुरस्कार करुन जगाला शांततेच्या व सुरक्षतेच्या मार्गावर नेण्याचा प्रयत्न केला. हे सर्व घडत असतानाच जागतिक स्तरावर संयुक्त राष्ट्रसंघटनेचा उदय झाला. जागतिक आरोग्य संघटनेचा उदय झाला. हे सर्व घडण्याअगोदर पहिल्या व दुसऱ्या महायुध्दामध्ये अंदाजे ८० ते ८५ लाख सैनिक या दोन युध्दामध्ये मृत्युमुखी पडले. अनेक राष्ट्रांना याची जळ बसली. त्यामुळे सर्व जगातील राष्ट्र मानवतावाद, जगाची सुरक्षा, शांतता व तिसरे महायुध्द टाळण्याच्या दृष्टीने एकत्र आले. व २४ ऑक्टोवर १९४५ रोजी संयुक्त राष्ट्रसंघांची स्थापना होऊन जगातील बहुतांश राष्ट्र एका व्यासपिठावर एकत्र आली. असे असले तरी रशिया व अमेरिका या दोन महासत्तामध्ये सतत संघर्ष व कुरघोडिचे राजकारण चालत होते. त्यामुळे अनेक क्षपणास्त्रे, अणुबॉम, रणगाडे, विमाने, जहाजे, अणुवस्त्रे इत्यादीची मोठया प्रमाणात वडी राष्ट्रे निर्मिती करत होते. जस जशी प्रगती होत होती तस तसे नैसर्गिक आपत्ती मोठया प्रमाणात येत होती. निसर्गामध्ये नवनविन शोध लावण्याच्या प्रयत्नात नैसर्गिक आपत्ती निर्माण होत होती. दरम्यान ९९९० साली रशियाचे विघटन झाले व अमेरिका एकमेव जगाची महासत्ता झाली. रशियाच्या विघटनानंतर हळूहळू चिन जागतिक राजकारणामध्ये आपले स्थान बळकट करण्याचा प्रयत्न करत. २१ व्या शतकामध्ये अमेरिकेला एक महत्वाचा स्पर्धक झाला. चिन आपली प्रगती करण्याच्या प्रयत्नामध्ये अनेक नवनविन शोध लावण्याचा प्रयत्न केला. या प्रयत्नामधूनच चिनमधील बुहान या शहरातून महाभयानक अशा कोरोना या विषाणुची निर्मिती झाली. या कोरोनाने बघता बघता जगातील संपूर्ण राष्ट्रांना विळखा घातला. गेले ३ महिने जग या महामारीने त्रस्त आहेत. जगाची आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, शैक्षणिक इत्यादी बाबतीत फारच दैयनिय अवस्था झालेली आहे. प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये “कोरोना संकंट आणि जागतिकीकरणाचे बदलते स्वरुप” या शिर्षकाखाली शोधनिंबधाची मांडणी करण्यात आली आहे.

उद्दिष्टे

१. कोरोना या रोगाचे पार्श्वभूमी अभ्यासणे.
२. चीनसह जगभरातील प्रमुख देशामधीळ कोरोना आजाराने घातलेला थैमान अभ्यासणे.
३. कोरोना रोगाच्या पार्श्वभूमीवर चीन व अमेरिका या बडया राष्ट्रांच्या राजकीय व डावपेचांच्या हालचालींचा आढावा.
४. कोरोना नंतरचे जग याबद्दळ भविष्यकालीन वाटचालीचा आढावा घेणे.

अभ्यास पध्दत:

कोरोनानंतरचे जग व जागतिक राजकारण हा शोध निंबध लिहण्यासाठी ऐतिहासिक पध्दतीचा वापर करण्यात आला असून दुय्यम तथ्यांचा वापर केला आहे. तसेच कोरोना या रोगामुळे जागतिक राजकारणाला कलाटणी मिळाली. या संदर्भात वृत्तपत्रे, मासिके, विकीपिडीया व ऑनलाईन आर्टिकल इत्यादी दुय्यम साधनांचा वापर करुन शोधनिबंध तयार केलेला आहे.

कोरोना रोगाची पार्श्वभूमी:

कोरोना (Caron) हा शब्द लॅटिन भाषेतून इग्रंजी भाषेत आलेला आहे. या शब्दांचा लॅटिन भाषेत अर्थ (Crown) मुकूट असा आहे. कारण या विषाणुचे मुखडयासारखे टोकदार आवरण आहे. कोरोना हे आजाराचे नाव नसून विषाणूचे नाव

आहे. या विषाणुला 'कोविड-१९' असे ही म्हणतात. हा विषाणु चीनमधील बुहान शहरात पाहण्यात आला असून त्याची निर्मिती वटवाघुळामधून माणसामध्ये संक्रमित झाली आहे. तर काही राष्ट्रांच्या मते चीनने या विषाणूची निर्मिती केलेली आहे. जिथे जिथे मानव निवास करेळ अशा सर्व ठिकाणी हा विषाणू पसरु शकतो. हा विषाणू निर्जीव असून तो स्वत: पसरत नाही. तर मानवच त्याचा प्रसार करतो. ताप, सर्दी, श्वास घेताना अडचणी कोरडा, खोकला, थकवा इत्यादी लक्षणे या रोगाची आहेत. या रोगावरती सध्या काळात तरी औषध निर्माण झालेले नाही. त्यामुळे या रोगाच्या प्रतिबंधासाठी लोकांनी सार्वजनिक ठिकाणी न फिरता घरातच राहणे आवश्यक आहे. तसेच इततसत्र वावरत असताना नाकाला मास्क लावणे, हात स[illegible]टायजरने धुणे आवश्यक आहे.

आंतरराष्ट्रीय राजकारण:

जागतिकीकरणामुळे जग अत्यंत एकमेकांच्या जवळ आले. तंत्रज्ञानाचा विकास, राष्ट्राराष्ट्रातील वाढता व्यापार, वाढते दळणवळण व त्यातून निर्माण झालेले राष्ट्र राष्ट्रातीली परस्परावंलबन इत्यादी कारणामुळे राष्ट्राराष्ट्रामधील सिमारेषा पुसट होत गेल्या. राष्ट्राराष्ट्रातील अंतर कमी झाले. अशा पार्श्वभूमीवर कोरोना ही जागतिक आपत्ती निर्माण झाली. या रोगामुळे मानवी वर्तन, मुख्य व्यवस्था, समाजकारण, राजकारण, अर्थकारण आणि राष्ट्राचे परराष्ट्र धोरण यांच्यामध्ये बदल होत आहे. या विषाणुमुळे देशाची व जगाची सर्वच पातळयावर घडी दिसते. जगाला ग्रासलेल्या या रोगाची सुरुवात चीनमधील बुहान या शहरामधून झाली. कोरोना या विषाणुने जगातील प्रमुख राष्ट्रांच्या शहरांना टारगेट केलेले दिसते. कारण कोरोना रुग्नांची संख्या प्रत्येक राष्ट्रांच्या आर्थिक राजधानीमध्ये सर्वात जास्त दिसते. उदा-- न्यूयॉक, मुंबई, मिलान, प[illegible]स, रोम इत्यादी. मात्र या विषाणूने चीनमधील कोणत्या ही आर्थिक शहराला टारगेट केलेले दिसत नाही. हे सत्य निदर्शनास येते. आर्थिक वर्चस्वासाठी कोरोना विषाणुची निर्मिती चीनने केली. अशा आशियाची मांडणी जगभरातील अभ्यासक करत आहेत. या अभ्यासकांच्या मांडणीला जागतिक आर्थिक व्यापारी केंद्रातील आकडेवारी दुजोरा देते. तर चीनच्या मते वटवाघुळांपासून या विषाणुची निर्मिती झाली व हा विषाणु मानवाच्या माफत पसरला.

राष्ट्रासंच व जागतिक आरोग्य संघटना:

कोरोना विषाणुच्य निर्मुलनासाठी प्रत्येक देशामधीळ गावपातळीपासून राष्ट्रीय स्थरांपर्यंत त्या देशाचे आरोग्य प्रशासन व सरकारी यंत्रणा मोठया प्रमाणात कार्ययत असताना दिसत आहे. जगाच्या सुरक्षतेसाठी व हितासाठी निर्माण केलेली संयुक्त राष्ट्र संघटना व जगाच्या आरोग्य हितासाठी निर्माण केलेली जागतिक आरोग्य संघटना कोठेही कार्यरत असताना दिसत नाही. अशा पार्श्वभूमीवर बिलगेट्स नावाचे जागतिक किर्तीचे उद्योगपती नव्या जागतिक संघटनेची मागणी करताना दिसतात. अशा सर्व पार्श्वभूमीवर असे म्हणता येईल की, कोरोनामुळे जागतिक राजकारणाचा व अनेक राष्ट्रांच्या परराष्ट्र धोरणावर परिणाम होताना दिसतो.

कोरोनामुळे राष्ट्राष्ट्रातील संघर्ष:

कोरोनामुळे जगामधील प्रमुख राष्ट्रांच्यामध्ये मोठया प्रमाणात संघर्ष व एकमेकांवर दुरघोडी होताना दिसत आहे. यामध्ये प्रामुख्याने अमेरिका--चीन, अमेरिका--भारत, चीन--ब्राझिल, जर्मनी--इटली, प्रान्स-इटली, कोलंबिया--व्हेनेझुयेला, स्पेन-तुर्की इ. राष्ट्रात कोरोना महामारीवरुन संघर्ष व राजकारण होताना दिसते. पण भारत देश जगातील अनेक विकसनशील व विकसीत राष्ट्रांना वैद्यकीय मदत करताना दिसतो. अमेरिकेने भारताला हायडरोक्लोरोक्वीन औषधे देण्यासाठी विनंती वजा दबावतंत्र वापरले. स्पेनला विविध छळळ नी वैद्यकीय सेवा व सौसाधनांची मदत जहाजाने पाठिवली. ती जहाजे तुर्कीने आडवली, जर्मनी कोरोनावर लस तयार करत आहे. अमेरिका मात्र त्या लसीचे सर्वाधिकार स्वत:कडे मिळवण्यासाठी जर्मनीवर दबाव आणत आहे. इटलीमध्ये कोरोनाने थैमान घातल्यानंतर इटलीने शेजारील राष्ट्र जर्मनी व फ्रान्स यांच्याकडे वैद्यकीय संसाधनाची मागणी केली असता या दोऩ्ही राष्ट्राने संसाधने निर्यातीवर बंदी घातली. नेमका याच संधीचा फायदा चीनने घेऊन डॉक्टरांची टीम इटलीला रवाना केली. थोडक्यात याचा अर्थ असा की, अमेरिकेची जागा चीन घेऊ पाहत आहे. अशा परिस्थितीत आर्थिक व राजकीय महासत्ता म्हणून ओळखली जाणारी अमेरिका डावपेचात्मक हालचाली करुन कोरोना रोगाच्या निर्मुलनापेक्षा वर्क क्क्लचर जोपासण्यावर भर देताना दिसते. कोरोनाचे भयानक संकट जगावर असताना चीन व अमेरिकेला आर्थिक वर्चस्व महत्वाचे वाटते.

आंतरराष्ट्रीय संघटनांचे बदलते स्वरुप: संयुक्त राष्ट्र संघटनेमध्ये कोरोना विरुध्दच्या लढयामध्ये पुढाकार घेणे महत्वाचे होते. परंतु संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या सुरक्षा परिषदेत कोरोना महामारीवर चर्चा करा असा प्रस्ताव झाला. तेव्हा रशिया व चीन

यांनी त्या प्रस्तावाला विरोध केला. त्यामुळे जगावर येवढे मोठे संकट येऊनही या संकटावर आध्याप साधी चर्चासुध्दा झाली नाही. चीनच्या बुहान शहरामध्ये कोरोनाचा पहिला रुग्ण ९७ नोव्हेंबर रोजी सापडला. २० डिसेंबर पर्यंत चीनने कोरोना विरुध्द कोणत्या ही प्रकारची जाहिरपणे कोणतीही बाब प्रसार माध्यमाकडे येऊ दिली नाही. चीनने त्यावेळी हा संसर्गजन्य रोग नसल्याचे सांगितले अशा वेळी जागतिक आरोग्य संघटनेने चीनची बाजू उचलून धरली. परिणाम जगातील १५० हून अधिक देशांमध्ये कोरोना संसर्ग पसरला. जागतिक आरोग्य संघटनेने त्या वेळेसच कोरोना ही जागतिक महामारी आहे असे घोषित केले असते तर कोरोनाचा प्रसार झाला नसता. सर्वात दुर्दैवाची गोष्ट म्हणजे १७ नोव्हेंबर ला पहिला रोगी सापडला ते २० मार्चपर्यंत म्हणजे जवळजवळ साडेतीन महिन्यानंतर जागतिक आरोग्य संघटनेने कोरोना ही जागतिक महामारी आहे असे ९११९ मार्च रोजी जाहीर केले. साडेतीन महिन्याच्या या काळामध्ये कोरोना विषाणूने जग व्यापले. संयुक्त राष्ट्र संघाची व जागतिक आरोग्य संघटनेची भूमिका संशयास्पद आहे.

निष्कर्ष:

१ अमेरिका, फ्रान्स, इटली, जर्मनी हे देश तंत्रज्ञान व वैज्ञानिकदृष्टया प्रगत असलेले देश असतानाही कोरोना महामारीपुढे हतबल झालेले दिसतात.

२. जागतिक आरोग्य संघटना व संयुक्त राष्ट्र संघटना यावरती चीन व रशिया दबाव आणताना दिसतात.

३. आंतरराष्ट्रीय व प्रादेशिक संघटनामधीळ सदस्य राष्ट्रे सद्य:स्थितीत आत्मकेंद्रिय बनली आहेत असे दिसते.

४. जागतिक अर्थव्यवस्थेवर चीन कोरोना महामारीच्या आडून आंतरराष्ट्रीय राजकारणावर व अर्थकारणावर आपली पक्कड मजबूत करण्याचा प्रयत्न करीत आहे असे दिसते.

५. कोरोनासारखे महासंकट जगावर आलेले असतानाही वर्कक्ळचर जोपासताना दिसते.

६. कोरोनाचे महाभयानक संकट जगावर आलेले असताना भारत देश जगातील अनेक राष्ट्रांना वैद्यकीय मदत करताना दिसत आहेत.

संदर्भसूची:

1. https://t.me/skdeolankar1/4/2020
2. https://t.me/t.me/skdeolankar16/3/2020
3. https://t.me/skdeolankar6/4/2020
4. HTTPS://Maharashtra/7.com 5/4/2020
5. HTTPS://lokmat. News 18.com 14/4/2020
6. https://www.loksatta.com 16/3/2020
७. दैनिक दिव्य मराठी आर्टिकल दि. ७/४/ २०२०
८. गिरीषकुबेर, दैनिक लोकसत्ता (संपादकीय लेख)